

Леся Скубко (Донецьк)

ЙОСИФ СЛІПІЙ ЯК БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ДІАСПОРІ

У своєму дослідженні автор статті акцентує увагу на тому, яку роль відіграв Йосиф Сліпий в духовно-релігійному вихованні і єднанні української греко-католицької діаспори, як він утверджував розуміння ролі та місця українського релігійного мистецтва й просвітництва як неодмінного складника східнохристиянської традиції.

Після вісімнадцяти років ув'язнення, приїхавши у 1963 р. до Риму, Йосиф Сліпий одразу ж починає втілювати у життя своє бачення релігійного просвітництва для українців діаспори. Саме до них він повинен був звертатися зі своїм пастирським словом, надаючи моральної та духовної підтримки та пробуджуючи почуття власної релігійної ідентичності і власної національної єдності. Так реалізується і починає втілюватися у життя ідея створення на італійській землі, у “римському осередку” релігійно-громадського, освітнього, культурно-мистецького життя українства. 8 грудня 1963 року Йосиф Сліпий проголосив заснування Українського католицького університету ім. св. Климента-Папи у Римі, до якого були запрошені для викладацької діяльності українські католицькі професори з різних частин світу. Відкриваючи цей вищий навчальний заклад, Патріарх Йосиф Сліпий в такий спосіб закладав підвалини для розвитку української релігійної культури, а саме: видання наукових і богословських праць, виховної діяльності в українських школах, семінаріях, церквах, товариствах тощо. Рим мислився Патріарху як тимчасовий осідок УКУ, який би в майбутньому мав перебазуватися до Львова чи Києві¹. У своїй промові 8 грудня 1974 року Йосиф Сліпий сказав: “В Україні зараз існують більш ніж 10 університетів, що, на жаль, пропагують між студентами і українським народом науковий атеїзм. Щоб протиставитись конкретно, хоча й скромно, цій хвилі безбожництва, був заснований в 1963 р., після мого визволення, наш Університет, в якому вже 12 літ виголошуються доповіді численних професорів і засвоюються 25-30 студентами в семестрі. Досі було опубліковано 150

¹ Хома І. Патріарх Йосиф. – Львів, 2009. – С.125.

творів великого наукового значення як джерела для університетської праці. Без великого шуму і пропаганди, ми визнані в університетському світі і в обміні публікацій. Наша бібліотека має вже 50.000 томів і маємо два музеї”². В цей же час засновуються відділи УКУ в різних містах світу (Буенос-Айрес, Вашингтон, Чикаго, Лондон тощо).

Очевидно, маючи природне відчуття прекрасного, Йосиф Сліпий теоретично обґрунтував його впродовж своїх студентських літ, коли, поряд з іншими дисциплінами, вивчав і мистецтво: спочатку в Інсбруку (1912-1919рр.) на філософському відділі університету, а потім у Римі (1920-1922 рр.) в Орієнтальному інституті, Григоріанумі, Анджелікумі³.

Ще за років, коли Йосиф Сліпий займав посаду ректора Української Католицької Богословської Академії у Львові, було відкрито музей при цій Академії (9 жовтня 1932 р.). І, як стверджує сам Йосиф Сліпий, “його створення було конечне для глибшого розуміння й унагляднення нашого церковного мистецтва та тісніші в’язання Академії з минулим нашої церкви”⁴.

Постійне зацікавлення Йосифа Сліпого мистецтвом, глибоке усвідомлення ним важливої ролі музеїв як засобу глибокого та всеосяжного пізнання історії Церкви та плекання естетичного смаку, як невід’ємного чинника розвитку української духовної культури, формує в нього дуже чітке розуміння практичної необхідності музеїв не тільки у житті суспільства, а й в діяльності богословських навчальних закладах⁵.

Саме через усвідомлення винятково важливої ролі сакрального мистецтва, культури взагалі для “повнокровного буття українського народу” і утвердження його самосвідомості на італійській землі, у Римі і постав унікальний за своїм значенням осередок релігійно-просвітницького та мистецько-культурного буття української діаспори – музей Українського католицького університету ім. св. Климента-Папи.

У цій сфері своєї діяльності Патріарх Йосиф Сліпий постає перед нами вже не тільки як церковний діяч, а й як історик, філософ, педагог, мистець, який глибоко знає і відчуває українську духовну

---

² Там само. – С.129.

³ Сидор О. Блаженніший Йосиф і мистецтво. – Рим, 1994. – С.23.

⁴ Там само. – С.6.

⁵ Там само. – С.8.

культуру. Поняття культури він розуміє як “твори людського духу, які вдосконалюють людину під оглядом матеріальним (від примітивних виробів до найвищої техніки) і духовним (мистецтво, література й релігія)”.

Вибудова святої Софії Римської – це лише один із численних життєвих подвигів Йосифа Сліпого. Основою її архітектонічної структури стали принципи візантійсько-давньоруського сакрального будівництва. Будівництво Собору було розпочате у 1967 році, а вже 29 червня 1969 р. Блаженнішим було здійснено чин його благословення. 27-28 вересня 1969 року відбулося урочисте освячення храму Папою Павлом VI. На урочистостях були присутні приблизно 5 тис. вірних УГКЦ, які прибули з різних куточків світу⁶. Собор Святої Софії зайняв окреме місце серед храмів “вічного міста”. Так, наприклад, іконографічна програма мозаїк собору нерозривно зв’язує його з історією України та історією Церкви, що надає соборові статус видатного явища не лише українського, а й релігійного мистецтва взагалі.

Духовне відродження розуміється Й. Сліпим як таке, що тісно пов’язане з релігією загалом та сакральним мистецтвом як невід’ємною складовою у формуванні національної свідомості, як стабілізатора національної єдності українського народу⁷. У сакральному мистецтві, на думку митрополита, саме ікона “будила (...) живу віру, зворушувала до покаяння і жертви за гріхи і вдаряла в найтонші струни побожності людського духа. (...) Можна з певністю твердити, що ніяке мистецтво на світі і в історії не мало такого впливу на душу людську, як ікона на вірних”⁸.

Оцінюючи духовно-релігійну роль собору Святої Софії в Римі, Блаженніший Патріарх Йосиф Сліпий наголосив: “Київська Софія красувалася майже тисячу літ на всій Русі-Україні, як символ почитання і пошани Божої Мудрості, Другої Особи Пресвятої Тройці... Нехай і українська Софія в Римі хоч в одробині заступить і сповнить оцю роллю в житті Українців на Батьківщині і в поселеннях, коли в Софії Київській затихла молитва і служба Божа.... Нехай не лише Українці, а й не-Українці знаходять тут піднесення духу, впотіху, розраду і передусім – просвітлення у важких хвилинах

⁶ Там само. – С.39.

⁷ Україна і Ватикан. Серія збірників наукових праць. – Вип. I: Українсько-ватиканські відносини в контексті суспільних і міжконфесійних проблем / За загальною ред. д. філос.н. А.Колодного. – Івано-Франківськ-Київ, 2008. – С. 363.

⁸ Сидор О. Блаженніший Йосиф і мистецтво. – С.15.

життя і рішеннях...”⁹. Патріарх тут не помилився, бо Свята Софія Римська стала своєрідним маяком для розсіяних по світу українців, стала тим джерелом духовності, у якому можна почерпнути сили і стимулу для подальшого крокування життєвими дорогами. Здається, що у її стінах акумулювалася велетенська духовна енергія Патріарха Йосифа Сліпого, якої вистачить для всіх на віки¹⁰.

Йосиф Сліпий розумів мистецтво як чинник, що поєднує в собі естетико-пластичний аспект із суспільно-значимим, морально-етичним. Особливо значущої ролі набував цей аспект для українців у вигнанні, бо ж підтримував їх не лише у християнській вірі, а й допомагав їм зберігти свою генетичну та історичну пам'ять, національну ідентичність.

Після здійснення Йосифом Сліпим таких величних задумів, як будівництво УКУ і храму Святої Софії, віднови церкви св. Сергія і Вакха, він починає встановлювати особистий і безпосередній контакт зі своїми земляками-біженцями по різних континентах і в різних державах світу. З 1968 по 1976 рр. Патріарх із пастирськими візитами відвідує осередки вірних УГКЦ у США, Канаді, Колумбії, Венесуелі, Перу, Бразилії, Аргентині, Австралії, Німеччині, Іспанії, Португалії, Великобританії, Франції, Австрії тощо. Через такі пастирські візити Йосифу Сліпому вдалося встановити нові плідні відносини зі своїми вірними, які були розсіяні по цілому світу. Один українець з Німеччини, згадуючи пастирські візити Патріарха Йосифа Сліпого, казав: “Де б не появився він, збігались наші тисячами, даючи в такий спосіб доказ своєї релігійної і національної солідарності. Це — триумф і перемога Правди Христової, триумф життєвості нашої Церкви і нашого народу. Саме ці триумфальні маніфестації є доказом того, що весь український народ крокує разом з ним і за ним”¹¹.

У своєму Посланні до духовенства, монашества та мирян Української Греко-Католицької Церкви про всенародну прощу до Риму 12-14 жовтня 2012 року з нагоди благословення відновленого Собору Святої Софії та 120-річчя з дня народження митрополита Йосифа Сліпого, Патріарх УГКЦ Блаженніший Святослав (Шевчук) наголосив: “Свята Софія слугує для багатьох тисяч українців-заробітчани, які прибули до Італії упродовж двох останніх десятиліть,

---

⁹ Там само. – С.41.

¹⁰ Там само. – С.42.

¹¹ Хома І. Патріарх Йосиф. – С.141.

пристанню і джерелом молитви, подяки, покаяння, примирення і прощення. Всі прочани з України, крім того, щоб одержати благословення від Римського Архиєрея і відвідати головні римські базилики, вважають тепер своїм обов'язком помолитися в рідному храмі Святої Софії в Римі, на цьому клаптику України в гостинній італійській землі”¹².

Через сорок років після посвячення собору Патріархом Йосифом Сліпим цей собор потребував проведення реставраційних робіт, які тривали з вересня 2011 по вересень 2012 рр. У зв'язку з цим і з нагоди 120-річчя від дня народження Блаженнішого Йосифа було проголошено Всенародну прощу до Рима 12-14 жовтня 2012 р. В патріаршому Посланні було сказано: “Закликаємо – подібно як це робив Патріарх Йосиф у 1969 р. – увесь український Божий люд прибути з цієї священної нагоди на паломництво до Рима. Нехай із кожної нашої єпархії, кожного екзархату чи навіть парафії в Україні і в діаспорі прибуде хоч кілька вірян...”¹³. 14 жовтня 2012 р. під час цієї Всенародної прощі до собору Святої Софії в Римі було здійснено урочисте відкриття і благословення відновленого собору Патріархом УГКЦ Святославом (Шевчуком).

Йосиф Сліпий постійно молився і працював з думкою про український народ, для його добра і заради його щасливого майбутнього. Збудований ним собор Святої Софії пророче закликає народ знайти святу Премудрість у єднанні. У своєму “Заповіті” Йосиф Сліпий додає до вище сказаних слів думку, що собор Святої Софії буде не тільки пам'яткою про зруйновані і збезчещенні святині на українській землі, а й “знаком відродження і побудови нових храмів на Рідній Землі й заохотою до здвигання храмів Божих в місцях вашого перебування! А над усе, нехай собор Святої Софії буде для вас провідним знаком і свідком собору живих українських душ”, у якому проявиться Душа-Софія народу¹⁴.

---

¹² Послання Блаженнішого Святослава (Шевчука) до духовенства, монашества та мирян Української Греко-Католицької Церкви. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/poslannya-blazhennishogo-svyatoslava-shevchuka-do-dukhovenst#point>

¹³ Там само.

¹⁴ Бендик П. Помісність української греко-католицької церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. – Львів, 1996. – С.22.